

Class 9

Sub-Sanskrit Grammar

Ch-5

Topic: अव्ययः

Date:2-9-20

दिए गए कार्य को Copy में पूर्ण करें।

अभ्यासः

1. मञ्जूषायां प्रदत्तैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत -

(मञ्जूषा में दिये हुए अव्यय पदों से रिक्त-स्थानों की पूर्ति करके उत्तर-पुस्तिका में लिखिए -)

(1) तावत्, यत्र, तत्र, यदा, श्वः ह्यः, पुरा ।

(क) ह्यः सोमवासरः आसीत् बुधवासरः भविष्यति ।

(ख) त्वम् आगमिष्यसि तदा अहम् आगमिष्यामि ।

(ग) यावत् त्वम् अत्र स्थास्यसि अहम् न आगमिष्यामि ।

उत्तराणि— (क) ह्यः सोमवासरः आसीत्, **श्वः** बुधवासरः भविष्यति ।

(ख) **यदा** त्वम् आगमिष्यसि तदा अहम् आगमिष्यामि ।

(ग) यावत् त्वम् अत्र स्थास्यसि **तावत्** अहं न आगमिष्यामि ।

(2) विना, सह, नूनम्, यदा, अधुना, अत्र, तत्र ।

रामः - अहं त्वां (i) न गमिष्यामि ।

मोहनः - किमर्थं मया एव (ii) गमिष्यसि ?

रामः - (iii) रात्रिः अस्ति । अहम् अंधकारात् त्रस्यामि ।

उत्तराणि— रामः - अहं त्वां **विना** न गमिष्यामि ।

मोहनः - किमर्थं मया एव **सह** गमिष्यसि ?

रामः - **अधुना** रात्रिः अस्ति । अहम् अंधकारात् त्रस्यामि ।

(3) किमर्थम्, तत्र, बहिर, अधुना, इतस्ततः, कुतः, यत् ।

नैतिक - गर्वित ! गृहाद् (i) गत्वा उद्यानात् पुष्पाणि आनय ।

गर्वित - भ्रातः ! अहं (ii) एकाकी न गमिष्यामि ।

नैतिक - (iii) एकाकी न गमिष्यसि ।

उत्तराणि— नैतिक-गर्वित ! गृहाद् **बहिर** गत्वा उद्यानात् पुष्पाणि आनय ।

गर्वित - भ्रातः ! अहं **तत्र** एकाकी न गमिष्यामि ।

नैतिक - **किमर्थम्** एकाकी न गमिष्यसि ?

(4) अन्यत्र, अपि, कुत्र, किमर्थम्, तदा, यदा, मा ।

- सीमा - सुरेखे! त्वं प्रभाते (i) गच्छसि ?
 सुरेखा - अहं (ii) भ्रमितुं गच्छामि ।
 सीमा - तिष्ठ, अहम् (iii) त्वया सह चलिष्यामि ।
उत्तराणि— सीमा-सुरेखे! त्वं प्रभाते **कुत्र** गच्छसि ?
 सुरेखा - अहं **अन्यत्र** भ्रमितुं गच्छामि ।
 सीमा - तिष्ठ, अहम् **अपि** त्वया सह चलिष्यामि ।

(5) तत्र, श्वः, ह्यः, कुत्र, यत्र, शनैः, इतस्ततः

- राम - श्याम! सुनीलः (i) गतः ?
 श्याम - (ii) अहं तम् आपणे अपश्यम् ।
 राम - सः (iii) किं करोति स्म ?
उत्तराणि— राम-श्याम! सुनीलः **कुत्र** गतः ?
 श्याम - **ह्यः** अहं तम् आपणे अपश्यम् ।
 राम - सः **तत्र** किं करोति स्म ?

(6) इतस्ततः, मा, तावत्, बहिः, सहसा, यदा, तदा ।

- (i) यावत् अहम् अत्र तिष्ठामि मा गच्छ ।
 (ii) सिंहस्य अभावे वने जीवाः भ्रमन्ति ।
 (iii) कदापि कार्याणि न कुर्यात् ।
उत्तराणि— (i) यावत् अहम् अत्र तिष्ठामि **तावत्** मा गच्छ ।
 (ii) सिंहस्य अभावे वने जीवाः **इतस्ततः** भ्रमन्ति ।
 (iii) **सहसा** कदापि कार्याणि न कुर्यात् ।

(7) एव, अलम्, उच्चैः, अधुना, शनैः, च, अपि ।

- अनिलः - आगतः अस्मि, श्रीमन्तः (i) किं करवाणि ?
 अध्यापकः - (ii) भ्रमणेन । अत्र उपविश ।
 अनिलः - आम्, उपविशामि । यद् भवन्तः कथयिष्यन्ति तद् (iii) करिष्यामि ।
उत्तराणि— अनिलः - आगतः अस्मि, श्रीमन्तः **अधुना** किं करवाणि ?
 अध्यापकः - **अलं** भ्रमणेन । अत्र उपविश ।
 अनिलः - आम्, उपविशामि । यद् भवन्तः कथयिष्यन्ति तद् **एव** करिष्यामि ।

(8) अपि, पुरा, विना, बहिः, कुत्र, वृथा, शनैः ।

- भानुप्रिया - त्वम् अधुना (i) गच्छसि ?
 भानुप्रताप - अहं ग्रामाद् (ii) भ्रमणाय गच्छामि ।
 भानुप्रिया - अहम् (iii) त्वया सह गन्तुम् इच्छामि ।
उत्तराणि— (i) त्वम् अधुना **कुत्र** गच्छसि ।

(ii) अहं ग्रामाद् बहिः भ्रमणाय गच्छामि ।

(iii) अहं अपि त्वया सह गन्तुम् इच्छामि ।

(9) बहिः, एव, अपि, कुत्र, यत्र, तत्र, किमर्थम् ।

माता - वत्स ! एषः कोलाहलः (i) भवति ।

पुत्रः - मातः ! (ii) एकः अहितुण्डकः आयातः ।

माता - एते अहितुण्डकाः सर्पान् (iii) प्रदर्शयन्ति ।

उत्तराणि— माता - वत्स ! एषः कोलाहलः कुत्र भवति ।

पुत्रः - मातः ! बहिर् एकः अहितुण्डकः आयातः ।

माता - एते अहितुण्डकाः सर्पान् किमर्थं प्रदर्शयन्ति ?

(10) ननु, नूनम्, एव, श्वः, अपि, खलु, तत्र

शिक्षकः - छात्राः ! (i) विद्यालये वृक्षारोपणं भविष्यति ।

मोहनः - अहं गृहाद् (ii) एकं पादपम् आनेष्यामि ।

शिक्षकः - निर्मले ! त्वम् (iii) पादपम् आनेष्यति ।

उत्तराणि— शिक्षकः - छात्राः ! श्वः विद्यालये वृक्षारोपणं भविष्यति ।

मोहनः - अहं गृहाद् एव एकं पादपम् आनेष्यामि ।

शिक्षकः - निर्मले ! त्वम् अपि पादपम् आनेष्यति ।

(11) शनैः, शनैः, इतस्ततः, तथा, यदा, यदि, अत्र, अपि ।

अपूर्वः - (i) एकं विशालम् उपवनम् अस्ति ।

प्रत्यूषः - पश्य, वृक्षेषु वानराः (ii) कूर्दन्ति ।

अपूर्वः - तत्र तु मयूराः (iii) नृत्यन्ति ।

उत्तराणि— अपूर्वः - अत्र एकं विशालम् उपवनम् अस्ति ।

प्रत्यूषः - पश्य, वृक्षेषु वानराः इतस्ततः कूर्दन्ति ।

प्रत्यूषः - तत्र तु मयूराः अपि नृत्यन्ति ।

(12) यथा, अलम्, इदानीम्, इतः

शिक्षकः - सचिन ! (i) आगच्छ ।

सचिन - आगतः श्रीमन् (ii) किं करणीयम् । भ्रमणाय गच्छामि ।

शिक्षकः - (iii) भ्रमणेन, पाठं स्मर ।

उत्तराणि— शिक्षकः - सचिन ! इतः आगच्छ ।

सचिन - आगतः श्रीमन् ! इदानीं किं करणीयम् । भ्रमणाय गच्छामि ।

शिक्षक - अलं भ्रमणेन पाठं स्मर ।

(13) उच्चैः, अधुना, अद्य, ह्यः, बहिः, श्वः, तदा ।

(क) विद्यालये वार्षिकोत्सवः अस्ति ।

(ख) छात्राः विद्यालयात् प्रवेशद्वारे अतिथीनां स्वागतं करिष्यन्ति ।

(ग) केचन जयघोषं करिष्यन्ति ।

उत्तराणि- (क) विद्यालये **अद्य** वार्षिकोत्सवः अस्ति ।

(ख) छात्राः विद्यालयात् **बहिः** प्रवेशद्वारे अतिथीनां स्वागतं करिष्यन्ति ।

(ग) केचन **उच्चैः** जयघोषं करिष्यन्ति ।

(14) ह्यः, मा, यत्र, विना, श्वः, अपि, एव ।

(क) बालाः क्रीडन्ति, तत्र जनाः अपि भ्रमन्ति ।

(ख) परिश्रमं कुत्र साफल्यम् ?

(ग) भवन्तः किमर्थं गमिष्यन्ति ?

उत्तराणि- (क) बालाः **यत्र** क्रीडन्ति, तत्र जनाः अपि भ्रमन्ति ।

(ख) परिश्रमं **विना** कुत्र साफल्यम् ?

(ग) भवन्तः **श्वः** किमर्थं गमिष्यन्ति ?